

Een „eendenplas“ in de NOORDOOST-POLDER

Door A. Timmerman (R.I.V.O.N.)

De oost- en zuidkant van de oude Zuiderzee is vanouds zeer aantrekkelijk geweest voor waterwild. Daardoor ontstonden langs deze kilometerslange kust verschillende typische Nederlandse jachtgebruiken, waarvan het vangen van eenden in een „eendenkooi“ er een is.

Toen de Noordoostpolder droog viel, bleef er tussen Lemmer en Urk binnen de bocht van de ringdijk, die Rotterdammerhoek genoemd werd, een uitgestrekt drassig gebied met plassen over, waar het water onder de dijk door sijpelde, zgn. kwelplassen. Op dezelfde manier blijven thans langs de Knardijk naar Lelystad delen van de polder nat, zolang in het geprojecteerde zuidelijk Flevoland nog water is.

In de beginjaren van de drooglegging van de Noordoostpolder (1942-1948) verzamelden zich hier honderdduizenden eenden, duizenden ganzen en andere moerasvogels. Het leek wel, of de watervogels de nieuwe kustlijn gingen volgen. Enkele cijfers mogen dit illustreren: het kwelplassengebied herbergde op 6 en 12 oktober 1942 naar ruwe schatting 300.000 eendachtigen. De onderverdeling in soorten was 30-40 % *wilde eenden*, 30-40 % *wintertalingen*, 10 % *smienten*, 10 % *pijlstaarten*, 10 % *slobeenden*, 100-200 *bergeenden*. Verder waren er 500 *kluten*, 100-125 *grauwe ganzen*, tientallen *bonte strandlopers*, *kieviten* en honderden *rosse grutto's* (Muller, 1943). In de herfst van 1945 werden hier op vijf hoog opgeworpen kleihopen langs een kilometerslange watergang, die zover men zien kon, dicht bezet was met duizenden *wintertalingen* 5 jonge *zeearenden* zittend waargenomen. In diezelfde herfst en ook in de daaropvolgende jaren, zeker tot en met 1948 werden op en in de omgeving van de kwelplassen zo'n 20.000 ganzen in de diverse hier voorkomende soorten gezien en steeds weer honderdduizenden eenden. Vermoedelijk waren de voedselrijkdom, de aantrekkelijkheid van het terrein en de absolute rust oorzaak, dat hier tijdelijk zoveel watervogels vertoefden. Toen deze door ontginning en bebouwing verdwenen, kwamen ook de watervogels niet terug. Althans niet in die aantallen.

Op een voorstel om hier een groot waterwildreservaat te stichten kon toen niet worden ingegaan. Maar men wilde toch wel iets doen. De Directie van de Wieringermeer (Noordoostpolderwerken) gaf medewerking aan het stichten van een klein reservaat. Mogelijk, dat de hoop op terugkomst der watervogels de initiatiefnemers ertoe gebracht heeft om op deze plaats een soort eendenplas te stichten, soortgelijk als die in onze Nederlandse eendenkooien, voor wetenschappelijk watervogelonderzoek.

Gedeeltelijk zijn deze plannen inderdaad verwezenlijkt. Er is in 1956 op kavel B. 20 aan de Noordermeerweg pal ten westen van Creil, tegen de dijk aan, een vijver gegraven in de vorm van een rogge-ei. Ze is ongeveer een halve ha groot. Daaromheen is een flink loofbosje geplant van voornamelijk els en wilg. Het geheel is ongeveer 4 ha groot. De plas, die anderhalve meter diep is, is omgeven door een dijkje van de uitgegraven aarde en de helling naar de waterkant is oorspronkelijk ingezaaid met ruwe grassoorten. De plas ontvangt water van de kwel. Dit kwelwater wordt door zogenaamde filters opgevangen en in de plas geleid. Overtollig water wordt door een stuwputje afgevoerd naar een kavelsloot. Langs de buitenranden van het bos is besdragend struikgewas, zoals mei- en sleedoorn aangeplant.

Na vijf jaar is het bosje flink opgeschoten en haast ondoordringbaar dichtgegroeid. Van buitenaf is van de vijver niets meer te zien. Rondom de plas, in het ondiepe water van de randen, heeft zich een spontaan opgroeiende rietzoom gevormd, die zich in het diepere water heeft uitgebreid. De „armen” der plas zijn door deze begroeiing niet meer waarneembaar! Ze zijn geheel met lang riet bezet.

Het is natuurlijk interessant na te gaan, hoe de vogels op zo'n „gemaakt” reservaatje reageren!

Wat worden er bijvoorbeeld voor eendachtigen in en om de plas

waargenomen? Blijkens informatie bij vogelkenners die er beroepshalve wel eens kwamen, niet spectaculair veel. (Kelder, Sollie en Van der Zee). Integendeel, de plas lag in de eerste jaren blijkbaar nog te open en had nog weinig voedsel te bieden. Andere (zang-)vogeltjes konden er nog niet of nauwelijks verkeren. Bij ruw weer kwamen en komen er volgens de pachter van het perceel waar de plas is gegraven, wel eens enkele honderden *wilde eenden* schuilen. Dit zijn dan vermoedelijk IJsselmeereenden.

In 1960 zagen Sollie en Kelder er onafhankelijk van elkaar enkele *waterhoentjes* en een paar *duikeendjes*. Tijdens een augustusbezoek in 1961 waren er 2 *tafeleenden*, 1 *zomertaling*, 10 *wintertalingen*, 1 witte eend (kwakertje), 4 *meerkoeten*, 4 *dodaarsjes* en 2 *waterhoentjes* op de plas. Ten Kate en Koridon zagen er op 14 oktober '61 enige *fazanten*, een paar *vincken*, *koolmees*, *roodborst*, *merel*, *kleine karakiet* of *bosrietzanger*, 2 *meerkoeten*, wat opvliegender *wintertalingen*, *houtduiven* en enige *holenduiven*.

Door het hoger worden der omringende begroeiing is de aantrekkelijkheid der plas voor watervogels beslist toegenomen. Hoe de ontwikkeling tot eendenreservaat verder zal gaan, hangt voor een groot deel van het beheer af. De plaats lijkt voor zwemeendenplas minder geschikt. De situatie achter de dijk in het IJsselmeer is er immers totaal verschillend aan die elders langs het IJsselmeer. Daar vertoeven veel zwemeenden in het ondiepe water langs het strand van de oude Zuiderzee. Bij de eendenplas in de N.O.P. is aan de overzijde van de ringdijk onmiddellijk diep water. De nabijheid van dit diepere water zou de plas eerder als toevluchtsoord voor duikeenden aantrekkelijk maken. Het feit, dat op de plas zo nu en dan duikeendjes verschijnen zou wel eens een aanwijzing kunnen zijn, dat de plas inderdaad het meest geschikt is voor deze groep. Dat zou op zichzelf een verheugend verschijnsel zijn. Immers als toekomstig „refugium” en eventueel als ringcentrum voor duikeenden, waaraan in ons land nog zeer weinig is gedaan, zou ze zeer welkom zijn voor het trekonderzoek van deze vogelsoorten.

Momenteel is de betekenis van de „vijver” of eendenplas nog gering, maar er zit toch een zekere ontwikkeling in. Het zou kunnen zijn dat thans deze ontwikkeling tot het punt is gekomen, waarop het „beheer” door enkele stimulerende ingrepen de richting der ontplooiing kan bevoorwaarden!

Deze maatregelen zouden bijvoorbeeld kunnen bestaan uit:

- a. het doen verdwijnen van de te dichte rietbegroeiing langs de oever van de plas, daar deze er te klein door wordt;
- b. het enigszins open maken van het bos, door het hoger opgroeien der bomen te stimuleren, waardoor de te dichte onderbegroeiing waarschijnlijk vanzelf ijler wordt.
Verder zouden er enkele paden in aangelegd kunnen worden;
- c. het kweken van een kleine „stal” eenden, waaronder enige duikeenden (voorlopig geleewiekte);

d. voorts dient de plaats zoveel mogelijk ontoegankelijk voor het publiek gemaakt te worden, zoals dat ook bij de echte „eendenkooien” het geval is. Door de plaatselijke politie en het jachttoezicht zou daarop controle gehouden kunnen worden.

Nadat deze maatregelen genomen zouden zijn, zou afgewacht moeten worden of er werkelijk eendentrek naar de plas komt.

Er zijn echter nog meer en belangrijke facetten aan dit proefreservaatje!

Het is duidelijk geworden, dat het geheel, plas en bosje behalve als eendenpleisterplaats nog een andere ornithologische waarde heeft in het landschap. Er is namelijk in deze hoek van de polder heel weinig geboomte en struikgewas. De enige plek van betekenis wordt wel gevormd door dit jonge loofhoutbosje. Behalve de genoemde watervogels leven er nu al heel wat gewone vogels van een jong loofhoutbos, zoals *merels*, *zanglijsters*, *grasmussen*, *fitissen*, *winterkoninkjes* enz. Nog belangrijker is de betekenis van het bos voor trekvogels. Het is namelijk waargenomen, dat het „kooibos” in voor- en najaar een zeer werkzame functie als pleisterplaats voor kleine zangertjes vervult. Deze trekken in het najaar graag langs de dijk van de Noordoostpolder naar het westen en gebruiken het bosje als rust- en fourageerplaats. De ligging van deze eenzame plek is bijzonder gunstig. De vogels vinden er rust en voedsel: zaden, bessen en insecten in overvloed. Vinkachtigen als *vinken*, *keepen*, *groenlingen* worden hierdoor aange trokken, maar ook werd er een 30-tal *baardmannetjes* tegelijk waargenomen. Het is zeer aannemelijk, dat het kooibos in de kale polder voor de trekkertjes van zeer groot belang is. Bij ongunstig weer vormt het bosje het eerste onderbrekingspunt op een circa 12 km lange tocht langs de kale dijk en het water. Voor trekvogelonderzoek, eventueel met staande vangnetten en fuiken biedt deze plek ongetwijfeld vele mogelijkheden.

Reeën en hazen zoeken, vooral in de winter als de gehele omgeving kaal en onherbergzaam is, in het kooibos hun toevlucht. Er zou derhalve niet in gejaagd mogen worden! Dat moet in een refugium als dit in ieder geval met veel overleg geschieden.

Samenvattend kan gezegd worden, dat de eendenplas van de Noordoostpolder geen echte eendenkooi is. Ze zou in de toekomst met wat menselijke hulp wellicht een waardevol duikeendenreservaat kunnen worden. Als wijkplaats heeft ze vooral in herfst en winter een zeer belangrijke functie. Ze dient dan zowel eendachtigen en zangvogels, als reeën en hazen tot schuilplaats.

Ingrepen zijn nog nodig om het gestelde doel de meeste kans te geven. Daarvoor is toch de plas gegraven en beplant! Als vangplaats van zangvogeltjes op de trek zou ze nu reeds gebruikt kunnen worden.

- *Het adres van de schrijver luidt: A. Timmerman, R.I.V.O.N., Soestdijkseweg 33, Bilthoven.*

LITTERATUUR:

- Muller, J. 1943. *Limosa*, Jg 16, nr. 1-2, pp. 46-59. Noordoostpolderbewoners 4e bericht 1942.
Kate, C. G. B. ten 1947. *Limosa* 20, nr. 4, pp. 238-239. Ornithologie van Nederland 1947.